

Bijlage VWO

2012

tijdvak 1

kunst

beeldende vormgeving - dans - drama - muziek - algemeen

Tekstboekje

Tekst 1

In de twaalfde en vooral de dertiende eeuw nam de verering van de Heilige Maagd Maria, de moeder van Jezus Christus, steeds grotere vormen aan. De christelijke kerk had behoefte aan een moederfiguur, een object van verering dat in veel godsdiensten uit de oudheid centraal stond. De dertiende eeuw was een periode van religieus elan die volgde op de kruistochten. De meest vooraanstaande van de middeleeuwse theologen die tot de Mariadevotie inspireerden, was Bernardus van Clairvaux.

Een piëta is een voorstelling van Maria met de gestorven Christus op haar schoot. Het onderwerp past bij *de kruisafname*, *de bewening* of *lamentatie* en *de graflegging van Christus*, maar staat niet beschreven in de bijbel. In de dertiende eeuw wordt het een veelvoorkomend thema in de religieuze kunst. Het woord piëta is afgeleid van het Latijnse *pietas* dat onder meer medelijden betekent.

Tekst 2

In 1498 kreeg Michelangelo opdracht om een beeldhouwwerk te maken voor een Franse kardinaal, tevens ambassadeur van de Franse koning aan het pauselijk hof. Het werk was bedoeld voor het graf van de kardinaal in de Sint Pieterskerk in Rome.

Jacopo Galli, een bevriend bankier en kunstverzamelaar uit Florence, stelde het contract op: "Het beeld moet een geklede Mariafiguur voorstellen met de dode Christus in haar armen, het geheel op levensgroot formaat". Het werk moest in een jaar worden voltooid en moest "het mooiste marmeren beeld van Rome worden, niet te overtreffen door enig andere beeldhouwer".

Michelangelo zou er 450 gouden pauselijke dukaten voor krijgen.

Tekst 3

Het 'Stabat Mater' is een van de beroemdste Latijnse gebeden die uit de middeleeuwen zijn overgeleverd. Als gebed kende de tekst al sinds de veertiende eeuw een grote verspreiding. In de vijftiende eeuw werd het als sequentia in de misliturgie opgenomen. De tekst is talloze malen vertaald en werd door veel componisten op muziek gezet.

	<i>vertaling: Willem Wilmink</i>
1 Stabat mater dolorosa luxta crucem lacrimosa, Dum pendebat filius;	De moeder stond door smart bevangen en met tranen langs haar wangen waar haar zoon gekruisigd hing
2 Cuius animam gementem, Contristantem et dolentem Pertransivit gladius.	en het was haar in haar lijden of een zwaard haar kwam doorsnijden dat dwars door het hart heen ging.
3 O quam tristis et afflicta Fuit illa benedicta Mater unigeniti!	Hoe verdrietig en verloren was de toch zo uitverkoren moeder die hem 't leven gaf.
4 Quae maerebat et dolebat Et tremebat, dum videbat Nati poenas incliti.	Ze moest klagen, ze moest rouwen en ze beefde bij 't aanschouwen van zijn vreselijke straf.
5 Quis est homo, qui non fleret, Christi Matrem si videret In tanto supplicio?	Wie voelt er geen tranen komen, die daarheen wordt meegenomen, waar hij Christus' moeder vindt?
6 Quis non posset contristari, Piam matrem contemplari Dolentem cum filio?	Wie zou tranen binnenhouden als hij dat verdriet aanschouwde van de moeder bij haar kind?
7 Pro peccatis suae gentis Vidit Jesum in tormentis Et flagellis subditum,	Zij zag wat hij heeft geleden voor het kwaad dat mensen deden, zag de zweepen, zag het slaan,
8 Vidit suum dulcem natum Morientem, desolatum, Cum emisit spiritum.	hoorde 't kind, door haar gedragen, stervende om bijstand vragen, zag hoe hij is doodgegaan.
9 Eia, mater, fons amoris, Me sentire vim doloris Fac, ut tecum lugeam;	Vrouw van liefde en genade, wil toch op mijn schouders laden alles wat u lijden doet.
10 Fac, ut ardeat cor meum In amando Christum Deum, Ut sibi complaceam.	'k Wil mijn hart aan hem verpanden, laat mij dan van liefde branden opdat ik hem zo ontmoet.

Tekst 4

Het Concilie van Trente (1545 - 1563) was een reactie op de Reformatie, de opkomst van het protestantse geloof en had als doel de herleving van de katholieke Kerk. Het concilie was de start van de Contrareformatie.

Dit concilie formuleerde een canon met betrekking tot de in de mis te gebruiken muziek:

“Alle zaken zullen uiteraard zo geregeld moeten zijn dat de missen, of ze nu met of zonder zang worden opgedragen, de oren en het hart van degene die ze hoort rustig kunnen bereiken, wanneer alles duidelijk (...) wordt uitgevoerd. De hele opzet van het zingen (...) dient er niet op gericht te zijn het oor een hol genoeg te verschaffen, maar moet zodanig zijn dat de woorden voor iedereen gemakkelijk te begrijpen zijn, zodat de harten van de luisteraars gaan verlangen naar hemelse melodieën (...).”

Tekst 5

Salome

De bijbelse figuur Salome is ons bekend uit de evangeliën van de apostelen Mattheus en Marcus, maar daarin wordt zij niet met haar naam genoemd. Die kennen wij uit het werk van Flavius Josephus, een Joods-Romeinse geschiedschrijver uit de eerste eeuw na Christus. Hij vermeldt:

“Herodias (...) had een dochter, Salome; na haar geboorte brak Herodias de wetten van het land en scheidde van haar echtgenoot, terwijl hij nog in leven was, en zij trouwde met Herodes, de halfbroer van haar echtgenoot. Herodes was de tetrarch (Romeinse onderkoning) van Galilea.”

Zo werd Salome de stiefdochter van Herodes. Johannes de Doper veroordeelde Salome's moeder en haar nieuwe onwettige echtgenoot. Daarom liet Herodes hem gevangen zetten.

Zowel Mattheus als Marcus vermeldt dat de dochter van Herodias, op de verjaardag van haar stiefvader, danste voor Herodes en zijn gasten. Daarbij behaagde zij Herodes en zijn gezelschap zozeer, dat Herodes beloofde dat zij als beloning alles mocht vragen, zelfs zijn halve koninkrijk. Salome vroeg haar moeder om advies. De wraakzuchtige Herodias zei dat ze het hoofd van Johannes de Doper moest eisen. De koning probeerde vergeefs Salome op andere gedachten te brengen, maar moest zich aan zijn belofte houden en wilde ook zijn gezicht niet verliezen tegenover zijn gasten. Hij liet de beul komen om Johannes te onthoofden. Dit hoofd werd op een schaal gepresenteerd aan Salome. Zij bracht het vervolgens naar haar moeder.

Tekst 6

In de christelijke traditie heeft Salome altijd gediend als een icoon voor vrouwelijke verleiding. Aan het eind van de negentiende eeuw schreef Oscar Wilde een toneelstuk met de titel *Salomé*. Daarin zet hij Herodias' dochter neer als een 'femme fatale', die verlangt naar Johannes de Doper, maar door hem wordt afgewezen. Met haar dans verleidt ze Herodes. In Wildes versie is het ook Salome zelf, die daarna zonder advies van haar moeder, het hoofd van Johannes eist en dat wraakzuchtig kust, als het haar op een schaal wordt aangeboden. Het is deze versie van het verhaal die de componist Richard Strauss bewerkte tot een opera in één acte, die in 1905 in Dresden in première ging.

Tekst 7

Martha Grahams *Herodiade* uit 1944 heette aanvankelijk *Mirror before me*. Het is een duet voor een 'vrouw' en een 'dienster' en vertelt een verhaal vanuit het perspectief van Herodias. In de spiegel probeert zij te zien wat haar toekomst zal zijn en ziet zij de voortekenen van de dood. Het is het eerste stuk van Graham waarin zij, autobiografisch, vooral een innerlijk conflict vormgeeft en waarin zij zich baseert op de joods-christelijke mythologie. In haar volgende stukken gaat zij voort op deze lijn vanuit het standpunt van de heldin met haar innerlijk conflict. Daarom wordt haar werk uit die periode ook wel betiteld als gedanst psychodrama.

Tekst 8

In 1956 schreven Alan Jay Lerner en Frederick Loewe *My Fair Lady*. Deze musical werd gebaseerd op het stuk *Pygmalion* uit 1912 van George Bernard Shaw. *My Fair Lady* werd een groot succes. In 1964 kwam een filmversie uit met Audrey Hepburn in de rol van Eliza Doolittle.

London, begin twintigste eeuw.

Eliza Doolittle is een net meisje, zoals ze dat zelf zegt, maar ze hoort bij de laagste klasse van de maatschappij. Ze verkoopt bloemen op straat voor een hongerloontje en praat plat Engels. Op een dag zien Henry Higgins en Kolonel Pickering haar bloemen verkopen op de markt. Higgins, professor in de linguïstiek, gaat een weddenschap aan met zijn vriend Pickering. Hij wedt dat hij in korte tijd Eliza niet alleen perfect beschaafd Engels zal leren spreken, maar dat hij haar ook de omgangsvormen van de hogere kringen zal bijbrengen. Higgins slaagt uiteindelijk in zijn opzet. Tijdens het proces is Eliza echter zodanig geëmancipeerd, dat zij niet langer afhankelijk is van de professor. Zij is net zo beschaafd geworden als hij en maakt zich los. Maar dan blijken ze verliefd geworden te zijn en trouwen ze met elkaar.

Tekst 9

Heerlijk duurt het langst

Begin jaren zestig wordt Annie (M.G. Schmidt) opgebeld door een heer die zegt: "Mijn naam is John de Crane. Piet Meerburg en ik hebben het plan een Amerikaanse musical uit te brengen met Conny Stuart in de hoofdrol. Wij willen u vragen die musical te vertalen."

Annie antwoordt bits: "Zolang ik zelf nog zoveel ideeën heb, vertaal ik niets. Dag meneer Kramer."

Nog diezelfde dag kwamen de initiatiefnemers bij haar op bezoek: "Als u dan zelf zoveel ideeën hebt, mevrouw..."

Dat bezoek is het begin van *Heerlijk duurt het langst*, de eerste van zeven Schmidt/Bannink musicals. Het verhaal volgens Annie: "Hij en Zij, getrouwd, dochtertje van zestien. Hij gaat vreemd met secretaresse. Zij zegt: 'Kiezen of delen.' Hij zegt: 'Kan niet kiezen.' Zij zegt: 'Dan het huis uit.' Hij het huis uit. Zorgen over het dartel-levende dochtertje brengen Pa en Moe weer bij elkaar."

Vóór het schrijven van *Heerlijk duurt het langst* hadden Annie en Harry Bannink nog nooit een musical gezien. Dat weerhield hen er niet van om, zonder enige ervaring of kennis, driftig aan het werk te gaan. Er kwam veel te veel materiaal: heel wat nummers en scènes moesten geschrapt worden. De avond voor de première sneuvelde zelfs de titelsong. Het publiek merkte er niets van. Pas veel later zou men zich afvragen waarom de musical eigenlijk *Heerlijk duurt het langst* heet...

Tekst 10

Op een mooie Pinksterdag, als het even kon
Liep ik met m'n dochter aan het handje in het parkje te kuieren in de zon
Gingen madeliefjes plukken, eendjes voeren, eindeloos
Kijk nou toch je jurk wordt nat, je handjes vuil en papa boos.

Vader was een mooie held, vader was de baas
Vader was een duidelijke mengeling van onze lieve Heer en Sinterklaas
Ben je bang voor 't hondje, hondje bijt niet papa zegt dat hij niet bijt
Op een mooie Pinksterdag, met de kleine meid.

Als het kindje groter wordt, roosje in de knop
Zou je tegen alle grote jongens willen zeggen "handen thuis en lazer op"
Heb u dat nou ook meneer, jawel meneer
Precies als iedereen
Op een mooie Pinksterdag laat ze je alleen.

Morgen kan ze zwanger zijn, 't Kan ook nog vandaag
't Kan van de behanger zijn of van een Franse zanger zijn Of iemand uit Den Haag
Vader kan gaan smeken en gaan preken tot hij purper ziet
Vader zegt "pas op m'n kind, dat hondje bijt"
Ze luistert niet.

Vader is een hypocriet, vader is een nul
Vader is er enkel en alleen maar voor de centen en de rest is flauwekul
Ik wou dat ik nog een keer met mijn dochter aan het handje lopen kon
Op een mooie Pinksterdag samen in de zon.

Tekst 11

Het verhaal van Jozef

Jozef was de lievelingszoon van de Hebreeuwse aartsvader Jacob. Hij werd daarom door zijn elf broers gehaat. Toen Jozef hen op een dag opzocht in het veld, trokken zij hem eerst zijn prachtige mantel uit en gooiden hem daarna in een put. Zij doodden hem niet, maar verkochten hem aan passerende kooplieden, die hem meenamen naar Egypte. De broers doopten de mantel in geitenbloed en brachten deze aan hun vader, die ontroostbaar was.

In Egypte komt Jozef in dienst van Potifar, de baas van de lijfwacht van de farao. De vrouw van Potifar probeert hem te verleiden. Jozef gaat hier niet op in, maar zij dringt aan en hij vlucht. De vernederde vrouw neemt wraak: zij vertelt haar man dat Jozef haar wilde aanranden. Potifar laat hem dan in de gevangenis gooien.

Daar verwerft Jozef zich al snel een reputatie door dromen te verklaren. Zijn voorspellingen komen uit. Ook de farao komt om raad. Zijn dromen gaan over zeven magere koeien die zeven vette koeien opeten. Volgens Jozef voorspelt dit zeven rijke oogsten die gevolgd zullen worden door zeven jaren hongersnood. Jozef wordt benoemd tot onderkoning en moet de oogst tijdens de goede jaren opslaan. Als de magere jaren aanbreken, blijven de Egyptenaren gespaard voor de hongerdood.

Jacob stuurt zijn zonen noodgedwongen naar Egypte om graan te kopen, waar Jozef hen vergeeft voor wat ze hem aangedaan hebben. De familie blijft in Egypte en groeit in de volgende vierhonderd jaar uit tot het volk der Israëlieten.